

УДК 159.922

DOI: <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2019-34-160-170>

Особливості смисложиттєвих орієнтацій студентів закладів вищої освіти

Васильченко О.М.

Доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,

м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна

тел.: (050) -81-333-46, e-mail: vasy14enko.olha@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2502-8072

Льошенко О.А.

Кандидат психологічних наук,

асистент кафедри загальної психології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

вулиця Володимирська, 60, Київ, 01033

тел.: (097) 50-677-81, e-mail: psiholog3003@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3303-3162

Чмір О.В.

Магістр за спеціальністю «Психологія»,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,

м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна

тел.: (098) -07-730-83, e-mail: OlgaVM@krok.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4441-9941

Peculiarities of life-sense orientations of students of higher educational institutions

Vasilchenko O.M.

Doctor of Psychological Sciences,

Associate Professor, Professor of Psychology Department,

“KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine

tel.: (050) -81-333 -46, e-mail: vasy14enko.olha@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2502-8072

Lioshenko O.A.

*Candidate of Psychological Sciences,
Assistant at the General Psychology Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60 Volodymyrska Street, City of Kyiv, Ukraine, 01033
tel.: (097) 50-677-81, e-mail: psiholog3003@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3303-3162*

Chmir O.V.

*Master of Psychology,
“KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (098) -07-730-83, e-mail: OlgaVM@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4441-9941*

Анотація. У статті аналізуються результати емпіричного дослідження смислжиттєвих орієнтацій студентів закладів вищої освіти. Зміни в українському суспільстві призвели до трансформації суспільних ідеалів та індивідуальних цінностей. Відсутність загально визнаної ідеології та розмитість соціальних приписів про культурно схвалювану поведінку зумовлюють вибір особистістю моделей поведінки відповідно до її смислжиттєвих орієнтацій. Зміни в українському суспільстві призвели до трансформації суспільних ідеалів та індивідуальних цінностей. Переоцінка цінностей, їх криза найбільше впливає на формування світогляду молоді. Саме ці процеси зумовлюють необхідність дослідження смислжиттєвих орієнтацій молоді. Показано, що провідними цінностями студентства є матеріальне положення та активні соціальні контакти, власний престиж та креативність. Успіх та результативність життя пов'язані у свідомості студентів, насамперед, з стабільним матеріальним становищем, інтернальним локусом контролю, активним суспільним життям та збереженням індивідуальності. Виявлено наступні взаємозв'язки між показниками смислжиттєвих орієнтацій студентів: тісний зворотній зв'язок між внутрішнім конфліктом та цілями у житті; тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та цілями у житті; тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та результативністю життя; тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та показником локусу контролю – життя студентів; тісний прямий зв'язок між збереженням власної індивідуальності та показником локусу контролю – Я студентів; прямий зв'язок між збереженням власної індивідуальності та загальним показником свідомості життя; тісний зворотній зв'язок між суспільним життям та процесом життя студентів; тісний прямий зв'язок між спрямованістю на спілкування та процесом життя; зворотній зв'язок між негативним афектом та загальним показником свідомості життя у студентів. Стаття виконана самостійно магістром під керівництвом доктора наук.

Ключові слова: смислжиттєві орієнтації, цінності, локус контролю, процес життя, особистість; Я-концепція; внутрішньособистісний конфлікт; індивідуальність.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 6, бібл.: 14.

Annotation. In this article we analysed the results of the empiric investigation of life-sense orientations of students of higher educational institutions (HEI) of the 4th accreditation level. Changes in Ukrainian society have led to the transformation of social ideals and individual values. The lack of universally recognized ideology and the blurring of social prescriptions for

culturally approved behaviors determine the individual's choice of behavior patterns according to his or her lifelong orientations. The revaluation of values, their crisis, most influences the formation of the outlook of young people. It is these processes that necessitate the study of the life-orientations of young people. The article shows that meaningful orientations, or life strategies, are one of the most influential components of integral personality that determine the socio-genesis of personality. Life strategies play an important role in the orientation and regulation of the relationship between people and society. Meaningful life orientations determine the central position of the individual, which in the process of formation at all age stages gives the meaning of their own human existence. It represents that the main values of students are the financial status and active social contacts, their own prestige and creativity. Success and the resultativity of life are connected in their minds first of all with a stable financial status, internal locus control, active social life and presurance of individuality. The following relationships were found between students' sense-of-life metrics: a close relationship between internal conflict and life goals; close direct relationship between financial position and life goals; close direct link between financial position and life performance; close direct relationship between financial position and locus of control student life; close direct link between self-preservation and locus of control контролю I am a student; the direct link between the preservation of one's individuality and the general indicator of consciousness of life; close feedback between public life and student life; a close direct link between the focus on communication and the process of life; feedback between negative affect and overall student consciousness. The article was done independently by the master under the direction of the doctor of sciences.

Key words: *life-sense orientations, values, locus control, life process, personality; Self-concept; intrapersonal conflict; individuality*

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 6, bibl.: 14.

Постановка проблеми

Зміни в українському суспільстві призвели до трансформації суспільних ідеалів та індивідуальних цінностей. Відсутність загально визнаної ідеології та розмитість соціальних приписів про культурно схвалювану поведінку зумовлюють вибір особистістю моделей поведінки відповідно до її смисложиттєвих орієнтацій. Переоцінка цінностей, їх криза найбільше впливає на формування світогляду молоді. Тим часом, нерідко сучасні психологи продовжують оперувати даними, отриманими багато років тому, не враховуючи при цьому, що ціннісні орієнтації сучасної молоді істотно відрізняються від ідеалів їхніх однолітків початку двохтисячних. В зв'язку з цим, особливу увагу привертає молодь, зокрема студентська, оскільки вона найбільш динамічна і чуйно реагує на соціальні зміни, що

зумовлює актуальність дослідження проблеми смисложиттєвих орієнтацій студентської молоді в умовах соціальних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У психологічній науці створені передумови для вивчення і розробки напрямів вирішення даної проблеми, у тому числі і вітчизняними дослідниками. Зокрема, в загальнотеоретичному підході до проблеми смисложиттєвих орієнтацій особистості заслуговує на увагу монографія В. Г. Панка і Г. В. Рудь [8], теоретичні нароби А. К. Солодкої [14], Н. П. Панчук [9], В. В. Бочелюк [1], О. М. Гріньової [4] та ін. Сучасний стан проблеми смисложиттєвих орієнтацій студентів у різних аспектах ґрунтовно досліджено у роботах І. М. Главатських [3], О. В. Саконової [11], Г. І. Медніково [6], О. В. Москаленко [7] та ін.

У працях О. М. Гріньової наголошується на необхідності «проведення подальших комплексних досліджень генезису смисложиттєвих орієнтацій у діалектичній єдності з іншими феноменами особистісного розвитку, виявлення ролі й місця смисложиттєвих орієнтацій у процесі становлення людської індивідуальності, духовності, розгортання психічного розвитку індивідуума в цілому» [4].

Дослідження смисложиттєвих орієнтацій студентів, проведене О.В. Москаленко, показало, що у студентів початкових курсів при певному рівні осмисленості життя, існує проблема наявності мети в житті, а також невіра у власні сили щодо контролю власного життя, яка зміцнюється та зростає у випускників і виявляється в усвідомленості сутності власного існування, відповідальності та цілеспрямованості [7].

Смисложиттєві орієнтації студентів значно більшою мірою пов'язані із емоційно-оцінним компонентом ставлення до себе, ніж з емоційно-ціннісним, що пов'язано із психологічним змістом даних вимірів ставлення до себе, підкреслює Г. І. Меднікова [6].

У дослідженні І. М. Главатських наголошується, що позитивна тенденція досліджень з проблеми смислу життя – це «зростаючий інтерес до її прикладних проблем, з'ясування того, наскільки ця категорія може бути використана в практиці повсякденного буття людини, зокрема цікавими є особливості та ступені сформованості смисложиттєвих орієнтацій» [3].

Аналіз смисложиттєвих орієнтацій особистості як результату самовизначення людини в контексті її взаємодії з соціокультурним середовищем здійснено А. К. Солодкою, де соціалізація і кроскультурна взаємодія розглядаються в якості ключових чинників формуван-

ня смисложиттєвої орієнтації особистості [14].

На думку Л. О. Коберник, «система ціннісних орієнтацій особистості виконує одночасно функції регуляції поведінки і визначення її мети, зв'язуючи в єдине ціле особистість і соціальне середовище» [5].

Можна констатувати, що в психологічних дослідженнях поняття «особистісні цінності» і «ціннісні орієнтації» міцно утвердилися в вивченні мотиваційно-сислової сфери особистості, їх місця в структурі особистості, мотивації поведінки і діяльності. Наявний широкий набір інструментарію для вивчення цінностей, створений на основі відповідних психологічних концепцій, дозволяє досліджувати цінності особистості, їх ієрархічну структуру, динаміку, зокрема з метою отримати уявлення про тенденції в зміні соціальних установок і стратегій поведінки людей в різних соціокультурних умовах.

Окремо підкреслимо, що смисложиттєві орієнтації, або життєві стратегії, – один з найбільш впливових компонентів інтегральної індивідуальності, які формують соціогенез особистості. Співвіднесення з індивідуальними потребами з метою адекватної самореалізації є найважливішою умовою формування у людини постійно діючої установки на рішення, яке має і суспільне, і особисте значення, змістовний характер якого в міру просування людини по життєвому шляху постійно зазнає змін. Крім того, воно сприяє формуванню у людини ставлення до себе як до цінності й переконаності в тому, що найважливішим способом утвердження ціннісного початку в собі виступає постійне звернення вчинків і діянь. Життєві стратегії відіграють важливу роль в напрямі орієнтації і регулювання відносин людей і суспільства.

Важливим аспектом дослідження

проблеми смисложиттєвих орієнтацій особистості є виявлення основних детермінант даного феномена. Погляди сучасних авторів на дану проблему можна об'єднати в два підходи. У роботах Т. І. Пашукової, А.А. Скрипкіної та ін. становлення смисложиттєвих орієнтацій особистості розглядається як результат особистісного зростання індивідуума. Так, Т. І. Пашукова зазначає, що «...смисложиттєві орієнтації являють собою динамічну проекцію смисложиттєвих концепцій особистості на конкретні умови її повсякденного життя» [10]. А. А. Скрипкіна зазначає, що в основі смисложиттєвих орієнтацій особистості лежать цінності, мотиви і потреби людини [12].

Представники другого підходу розглядають смисложиттєві орієнтації у контексті вчення С. Л. Рубінштейна про особистість як систему стосунків індивідуума з оточуючим світом і підкреслюють соціальну обумовленість генезису даного феномена. Так, згідно з Н. Л. Биковою, «багатомірність, мінливість життєвих стосунків зумовлює виникнення відповідних смислових утворень...» [2].

У роботах деяких авторів представлена інтеграція зазначених підходів. Зокрема О.В. Соколова підкреслює детермінованість смисложиттєвих орієнтацій індивідуума соціальною ситуацією його розвитку. Однак, з іншого боку, автор зазначає, що смисложиттєві орієнтації зумовлюють специфіку активності індивідуума у різних сферах його життя – професійній, особистісній, міжособистісній та ін. При цьому саме смисложиттєві орієнтації є джерелом активного, творчого ставлення людини до життя [13].

Узагальнюючи розглянуті теоретичні уявлення, ми вважаємо, що смисложиттєві орієнтації визначають центральну позицію особистості, яка в про-

цесі формування на всіх вікових етапах надає смисл власного існування людини і є однією з головних духовних потреб в будь-якому віці. В юності людина включена в переживання, пов'язані з її психічною діяльністю, особливо чутливий для нових відкриттів, для формування власного мислення, смисложиттєвих орієнтацій і цінностей, які супроводжують людину протягом всього подальшого життєвого шляху.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій різних категорій людей дає ключ до розуміння їх соціальної поведінки, дозволяє простежити нові тенденції в зміні індивідуальних і соціальних цінностей. Цінність аналізу особливостей змістовних орієнтацій особистості в студентському віці визначається вирішальним значенням цього вікового етапу людини в формуванні ціннісної системи особистості і власного світогляду, які відкривають подальшу можливість творення внутрішньої, автономної системи особистісних орієнтирів і змісту ціннісно-смислової сфери особистості. Особистість розвивається і виробляє індивідуальну спрямованість свого життєвого шляху у взаємодії з моральними цінностями, духовними і соціальними засадами. Це пояснює появу останнім часом тренду на емпіричні дослідження індивідуальних цінностей і смисложиттєвих орієнтацій, зокрема такої категорії як студентська молодь.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Попри те, що в останні десятиліття проблема смисложиттєвих орієнтацій є одним з провідних напрямів в психології, аналіз теоретичних джерел дозволяє відзначити, все ж, недостатню кількість досліджень смисложиттєвих орієнтацій сучасного студентства. У нашій роботі ми визначаємо поняття «смисложиттєві

орієнтації» як вираз прагнення особистості, її потреби, як підтвердження її реальних досягнень, реальну здатність виразити себе в формах життя. Визначено особливості смисложиттєвих орієнтацій студентів в умовах соціальних змін, зокрема констатовано, що у сучасному суспільстві в умовах соціальної нестабільності, коли колишні цінності вже не працюють, студенти шукають нові смисложиттєві орієнтації і прагнуть їх адаптувати до своїх умов. Особливість формування смисложиттєвих орієнтацій у студентів пов'язана з тим, що даний віковий період сенситивний для смислової сфери, смисложиттєвих орієнтацій як системи зв'язків, що відображають спрямованість особистості, формує світогляд людини.

Формулювання цілей статті

Визначити особливості смисложиттєвих орієнтацій студентів в умовах соціальних змін.

Провести емпіричний аналіз особливостей смисложиттєвих орієнтацій студентів та оцінити взаємозв'язки їх окремих показників.

Виклад основного матеріалу дослідження

Було вивчено особливості прояву смисложиттєвих орієнтацій у студентів. Проведено емпіричне дослідження особливостей смисложиттєвих орієнтацій молоді за п'ятьма методиками.

Вибірка. В дослідженні взяло участь 60 студентів першого та другого курсів, які навчаються за спеціальністю «Психологія», вік досліджуваних студентів складав 18-22 років (сердний вік 19,6 років).

Були використані такі методики:

1. Методика смисложиттєвих орієнтацій, автор Д.О. Леонт'єв.

2. Методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» у різних життєвих сферах» (Є. Фанталової).

3. Тест життєвих цінностей В. Сопова та Л. Карпушиної.

4. Орієнтаційна анкета Б. Баса для вивчення спрямованості особистості.

5. Методика «Шкала позитивного та негативного афекту» (ШПАНА).

За методикою смисложиттєвих орієнтацій (автор Д. Леонт'єв) встановлено, що респонденти живуть сьогоднішнім днем, не мають достатнього рівня осмисленості життям, не схильні загадувати щось наперед, хоча і уявляють себе як сильну особистість, яка володіє достатньою волею вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями та завданнями, та вважають процес власного життя цікавим, емоційно насиченим і наповненим смислом (табл. 1).

Визначено ступінь незадоволеності поточною життєвою ситуацією у студентів та рівень їх внутрішньої конфліктності (Методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» у різних життєвих сферах» (Є.Б. Фанталової, табл. 2).

За результатами наведеними у таблиці можна констатувати, що стан внутрішнього конфлікту у респондентів – це, перш за все, стан, викликаний незгодженістю між потребою у досягненні внутрішньо значущих ціннісних об'єктів та можливістю такого досягнення у реальному житті. Тому, індекс «Ц – Д» (R) – є індикатором внутрішніх конфліктів у мотиваційно-особистісній сфері студентів, оскільки його величина завжди буде вказувати на межу розбіжності між тим, що «є», і тим, що «має бути», між, що я «хочу» і ти, що я «маю», а також між «хочу» та «можу». Глибина ж внутрішнього конфлікту і психологічна незадоволеність, що може виникати при ньому, завжди будуть мати точні якісні, та кількісні показники. Отримані результати свідчать про те, що бажання студентів не

Таблиця 1

Смисложиттєві орієнтації студентів, середній бал

№ з/п	Субшкали	Середнє, $X_{\text{сеп}}$	Стандартне відхилення, m
1	Цілі у житті	26,1	7,02
2	Процес життя	32,9	5,73
3	Результативність життя	23,8	5,69
4	Локус контролю – Я	31,3	5,12
5	Локус контролю – життя	23,6	6,58
6	Загальний показник усвідомлення життя	91,5	12,42

Таблиця 2

Співвідношення «Цінності – Доступності» у студентів, середній бал

№	«Цінність – Доступність»	Середнє, $X_{\text{сеп}}$	Стандартне відхилення, m
1	Показник неузгодженості (R)	52,3	2,54
2	Внутрішній конфлікт (ВК)	7,0	1,32
3	Внутрішній вакуум (ВВ)	9,2	2,00
4	Нейтральна зона (НЗ)	12,0	1,45

задоволені, саме тому, показник ВК (внутрішній конфлікт) низький (7,0 балів), а показник ВВ (внутрішній вакуум) більший (9,2 бали). Тобто при наявності внутрішнього конфлікту у студентів може спостерігатися внутрішня спустошеність та зниження рівня спонукань. Усі сфери, які, потрапляють в НЗ, формуючи свого роду «безконфліктну», нейтральну зону (де потреби бажаного та можливості його задоволення в основному збігаються) знаходяться на нормальному рівні (12,0 балів). Це можна пояснити відсутністю у них внутрішнього конфлікту, який пов'язаний із задоволеністю чи доступністю бажаного.

Результати за методикою Тест життєвих цінностей (автори В. Сопова та Л. Карпушина) введено у таблиці 3.

За даними, наведеними у таблиці, можна зробити висновок, що у студентів переважають такі цінності як: матеріальне положення та активні соціальні контакти, далі йдуть власний престиж

та креативність, на останньому місці цінність досягнення.

Також було з'ясовано провідні життєві сфери респондентів. За даними, наведеними у таблиці 4, можна констатувати, що для студентів найбільше значення для гармонізації життя мають показники фізичної активності та захоплення, найменше значення займає сфера сімейного життя.

Результати визначення спрямованості особистості (Орієнтаційна анкета Б. Баса) подані у таблиці 5. Серед опитаних студентів переважають ті, які є спрямованими на спілкування.

Далі ми встановили зв'язки параметрів смисложиттєвих орієнтацій респондентів. Результати наших розрахунків подано у таблиці 6.

Кореляційний аналіз дозволив сформулювати такі висновки:

– існує тісний зворотній зв'язок між внутрішнім конфліктом та цілями у житті респондентів на рівні при $p < 0,01$ ($-0,328^{**}$);

Таблиця 3

Життєві цінності студентів, середній бал

№ з/п	Життєва цінність	Середній бал, $X_{\text{сеп}}$	Стандартне відхилення, m
1	Розвиток	4,7	0,87
2	Духовне задоволення	4,9	0,92
3	Креативність	5,1	0,17
4	Активні соціальні контакти	6,2	0,66
5	Власний престиж	5,6	0,38
6	Досягнення	3,5	0,24
7	Матеріальне положення	6,2	0,12
8	Збереження індивідуальності	4,4	0,91

Таблиця 4

Життєві сфери, середній бал

№ з/п	Життєва сфера	Середній бал, $X_{\text{сеп}}$	Стандартне відхилення, m
1	Професійна сфера	4,3	0,46
2	Освіта	4,0	0,61
3	Сімейне життя	3,3	0,97
4	Суспільне життя	5,2	0,08
5	Захоплення	5,4	0,42
6	Фізична активність	6,3	0,21

Таблиця 5

Спрямованість особистості студентів, середній бал

№ з/п	Показники спрямованості особистості	Середній бал, $X_{\text{сеп}}$	Стандартне відхилення, m
1	Спрямованість на себе	24,3	1,28
2	Спрямованість на спілкування	36,2	3,12
3	Спрямованість на справу	29,5	2,09

– існує тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та цілями у житті студентів на рівні при $p < 0,01$ ($,455^{**}$);

– існує тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та результативністю життя на рівні при $p < 0,01$ ($,427^{**}$);

– існує тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та показником локус контролю – життя студентів на рівні при $p < 0,01$ ($,365^{**}$);

– існує тісний прямий зв'язок між

збереженням власної індивідуальності та показником локус контролю – Я студентів на рівні при $p < 0,01$ ($,328^{**}$);

– існує прямий зв'язок між збереженням власної індивідуальності та загальним показником свідомості життя на рівні при $p < 0,05$ ($,257^{*}$);

– існує тісний зворотній зв'язок між суспільним життям та процесом життя студентів на рівні при $p < 0,01$ ($-,307^{**}$);

– виявлений тісний прямий зв'язок між спрямованістю на спілкування та

Таблиця 6

Кореляційна матриця параметрів смисложиттєвих орієнтацій

№ з/п	Показники смисложиттєвих орієнтацій	Цілі у житті	Процес життя	Результативність життя	Локус контролю – Я	Локус контролю – життя	Загальний показник свідомості життя
1	Внутрішній конфлікт	-,33**	–	–	–	–	–
2	Матеріальне положення	,46**	–	,43**	–	,37**	–
3	Збереження власної індивідуальності	–	–	–	,33**	–	,26*
4	Суспільне життя	–	-,31**	–	–	–	–
5	Спрямованість на спілкування	–	,41**	–	–	–	–
6	Негативний афект	–	–	–	–	–	-,23*

Примітка: ** – статистично значущі розбіжності при $p < 0,01$;
 * – статистично значущі розбіжності при $p < 0,05$

процесом життя на рівні при $p < 0,01$ (,412**);

– виявлений зворотній зв'язок між негативним афектом та загальним показником свідомості життя у студентів на рівні при $p < 0,05$ (-,234*).

Висновки

Таким чином, виявлено наступні взаємозв'язки між показниками смисложиттєвих орієнтацій студентів: тісний зворотній зв'язок між внутрішнім конфліктом та цілями у житті; тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та цілями у житті; тісний прямий зв'язок між матеріальним положен-

ням та результативністю життя; тісний прямий зв'язок між матеріальним положенням та показником локус контролю – життя студентів; тісний прямий зв'язок між збереженням власної індивідуальності та показником локус контролю – Я студентів; прямий зв'язок між збереженням власної індивідуальності та загальним показником свідомості життя; тісний зворотній зв'язок між суспільним життям та процесом життя студентів; тісний прямий зв'язок між спрямованістю на спілкування та процесом життя; зворотній зв'язок між негативним афектом та загальним показником свідомості життя у студентів.

Література

1. Бочелюк В. В. Психологія вивчення ціннісних орієнтацій сучасної особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2012. Вип. 4. С. 5–9.
2. Быкова Н. Л. Специфика смысловизненных ориентаций различных групп учащейся молодежи в ситуации субъективации жизненных целей : автореф. дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Самара, 2005. 20 с.
3. Главатських І. М. Психокорекція смисложиттєвих орієнтацій студентів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2016. Вип.1.С. 60–64.
4. Гріньова О. М. Проблема смисложиттєвих орієнтацій в українській та зарубіжній психології. *Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка*. 2013. Вип. 21. С. 93–103.

5. Коберник Л. О. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2008. № 23. С. 235–241.
6. Меднікова Г. І. Смісложиттєві орієнтації та ставлення до себе як детермінанти становлення особистісної зрілості студентів. *Вісник Харківського національного університету*. 2013. № 1046. С. 22–25.
7. Москаленко О. В. Динаміка ціннісних та смісложиттєвих орієнтацій студентів технічних спеціальностей. *Вісник НТУУ «КПІ» : «Філософія. Психологія. Педагогіка»*. 2015. № 3 (45). С. 86–91.
8. Панок В. Г. Психологія життєвого шляху особистості : моногр. / В.Г. Панок, Г.В. Рудь. Київ, 2006. 277 с.
9. Панчук Н. П. Ціннісні орієнтації як складова життєвих стратегій особистості. *Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка*. 2015. Вип. 27. С. 411–421.
10. Пашукова Т. И. Формирование мировоззрения и смысложизненные ориентации в юношеском возрасте. *Психологические проблемы смысла жизни и акме: Материалы XIV симпозиума*. Москва: ПИ РАО, 2009. С. 93–95.
11. Сазонова О.В. Дослідження ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного ун-ту*. 2014. Т. 2, вип. 2. С. 52–56.
12. Скрипкин А.А. Акмеологический смысл жизни как фактор эффективности самореализации студенческой молодежи : автореф. дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.13. Москва, 2009. 21 с.
13. Соколова А.В. Ценностные ориентации постсоветского гуманитарного студенчества. *Социс*. 2003. № 9. С. 64–68.
14. Солodka А.К. Смісложиттєві орієнтації особистості як ключовий механізм взаємодії людини зі світом. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. № 2 (71). С. 181–184.

Reference

1. Bocheliuk, V. V. (2012), "Psychology of studying the value orientations of the modern personality", *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, vol.4, pp. 5–9.
2. Bikova, N. L. (2005), "Specificity of meaningful orientations of different groups of students in the situation of subjectivation of life goals", Ph.D. Thesis, Social psychology, psychology of social work, Samara State University, Samara, Russia.
3. Hlavatskykh, I. M. (2016), "Psychocorrection of students' meaningful life orientations", *Naukovyi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, vol.1, pp. 60–64.
4. Hrinova, O. M. (2013), "The problem of meaning-oriented orientations in Ukrainian and foreign psychology", *Zbirnyk naukovykh prats KPNU imeni Ivana Ohienka*, Vol. 21, pp. 93–103.
5. Kobernyk, L. O. (2008), "Psychological peculiarities of value orientations of students of higher pedagogical institutions", *Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Dragomanova*, vol. 23, pp. 235–241.
6. Mednikova, H. I. (2013), "Meaningful orientation and attitude to oneself as determinants of students' personal maturity", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu*, vol.1046, pp. 22–25.
7. Moskalenko, O. V. (2015), "Dynamics of values and meaning-orientations of students of technical specialties", *Visnyk NTUU "KPI": "Filosofia. Psykholohiia. Pedahohika"*, vol. № 3 (45), pp. 86–91.4
8. Panok, V. H. and Rud, H.V. (2006), *Psykhohiia zhyttievoho shliakhu osobystosti* [Psychology of the personal life path], Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
9. Panchuk, N. P. (2015), "Value orientations as a component of life strategies of the individual", *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka*, Vol. 27, pp. 411–421.
10. Pashukova, T. Y. (2009), "Formation of worldview and meaningful life orientations in adolescence", *Psykhohycheskie problemy smisla zhyzny y akme : Materyali XIV sympozyuma* [Psychology

logical problems of the meaning of life and acme: Proceedings of the XIV Symposium], National University, Moscow, Russia, pp. 93–95.

11. Sazonova, O.V. (2014), “Research of value orientations of modern student youth”, *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho un-tu*, vol. 2, pp. 52–56.

12. Skrypкyn, A.A. (2009), “The acmeological meaning of life as a factor in the effectiveness of self-realization of student youth”, Ph.D. Thesis, Developmental psychology, acmeology, National University, Moscow, Russia.

13. Sokolova, A.V. (2003), “Value orientations of the post-Soviet humanitarian student body”, *Sotsys*, vol. 9, pp. 64–68.

14. Solodka, A.K. (2016), “Meaningful life orientations of personality as a key mechanism of human interaction with the world”, *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, vol. 2 (71), pp. 181–184.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2018 року